

YEVROPA OLIMLARINING O'QITUVCHILARNI KASBIY MAHORATINI TAKOMILLASHTIRISH TO'G'RISIDAGI QARASHLARI

Sayyora Jonzoqova Anvarovna

Guliston davlat universiteti

Psixologiya va ijtimoiy fanlar fakulteti

“Pedagogika va psixologiya kafedrası” o‘qituvchisi

sjonzoqova88@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada Yevropa olimlarining o'qituvchilarni kasbiy mahoratini takomillashtirish to'g'risidagi pedagogik qarashlari hususida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: o'qituvchi, o'quvchi. Olim, alloma, ta'lim, tarbiya, ijtimoiy muhit

Аннотация: В данной статье рассматриваются педагогические взгляды европейских ученых на повышение профессионального мастерства учителей.

Ключевые слова: учитель, ученик. Ученый, ученый, образование, воспитание, социальная среда

Annotation: This article discusses the pedagogical views of European scientists on improving the professional skills of teachers.

Key words: teacher, student. Scientist, scholar, education, upbringing, social environment

O'qituvchilarning kasbiy mahoratlarini takomillashtirish to'g'risidagi muammolar yevropa olimlari Ya.A.Komenskiy, Djon Lokk, Pestalotssi, A.Disterverg, K.D.Ushinskiy kabilaming asarlarida o'z ifodasini topgan. Jumladan, chex olimi, mashhur pedagog Ya. Komenskiy o'qituvchining eng muhim xususiyatlari qatoriga bolalar sevishi, yuksak axloqi, bilimdonligi, iqtidori, qobiliyati kabilarni kiritadi va ularning mohiyatini mukammal tavsiflab beradi. Yan Amos Komenskiy o'z davrida o'qituvchilarning bola dunyoqrashini rivojlaniirishdagi rolga yuqori baho berib, o'qituvchilikni yer yuzidagi har qanday kasbdan ko'ra yuqoriroq turadigan juda faxrli kasb ekanligini ta'kidlaydi. Muallifning fikricha, o'qituvchi o'z burchlarini chuqur anglay olishi hamda o'z qadr-qimmatini to'la baholay bilishi zarur.

Ya.A Komenskiy o'qituvchi obrazini tasvirlar ekan, uning shaxsida quyidagi fazilatlar namoyon bo'lishi maqsadga muvofiqligini ta'kilaydi: *vijdonli, ishchan, sabotli, axloqli, o'z ishini sevuvchi, o'quvchilarga mehr bilan muomala qiluvchi, ularda bilimga havas uyg'otuvchi, o'quvchilarni o'z ortidan ergashtiruvchi va diniy e'tiqodni shakllantiruvchi.*

I.G.Pestalotssi o'qituvchining kasbiy sifatlariga baho berish bilan birga, asosan uning xalq ta'limi tarmog'ini takomillashtirishdagi roli hamda fan asoslarini egallashdagi ahamiyati va vazifalariga to'xtalib o'tadi.

A. Disterverg o‘qituvchining ta’limdagi roliga yuqori baho berib bu o‘z faoliyatini chuqur bilib, pedagogik mahoratini oshirib borishi o‘quvchilarni qalbdan yoqtirishi natijasida yuzaga keladi deb uqtiradi.

O‘qituvchi bolalarning individual xususiyatlarini, qobiliyatini, faoliyatini mukammal bilishi uchun muayyan darajada psixologik bilimlarga ham ega bo‘lishi kerakligini ta’kidlab o‘tgan.

Pedagog olim Djon Lokk o‘qituvchi psixologiyasining eng muhim jihatlarini ishlab chiqqan. Ular orasiga mo‘tadillik, g‘ayrat shijoatlilik, ehtiyotkorlik kabi hislatlarni kiritib, O‘qituvchining pedagogik faoliyatidagi rolini asarlarida yoritib bergan.

A.I.Gersen, K. D.Ushinskiy, V. Suxomlinskiy, V.A. Slastyonim, L.N. Tolctoy, A.S. Makarenko, kabi rus pedagog olimlari g‘arb mutafakkirlari g‘oyalarining vorislari sifatida mazkur muammolarga o‘z mulohazalarni bildirganlar.

Jumladan, A. I.Gersen mulohazalariga ko‘ra, O‘qituvchining asosiy hislati - bu uning bolalar bilan munosabatda bo‘layotganligini sezishda, bolalar ruhiy dunyosini tushuna olishida, axloqiy qobiliyatning mavjudligida, chunki u shunday

iste’dodga ega bo‘lmog‘i zarurki, unga har qaysi O‘qituvchi erisha olmaydi.

Taniqli rus pedagogi K.D.Ushinskiy ta’lim-tarbiya jarayonida o‘qituvchining roli va shaxsiga yuqori baho berib, O‘qituvchi kasbiga oid ilmiy mulohazalarida hech bir Qonun yoki Programma, ta’lim-tarbiya to‘g‘risidagi metod yoki tamoyillar o‘qituvchi shaxsining pedagogik faoliyatdagi mahorati o‘rnini bosa olmaydi deb hisoblaydi.

K.D.Ushinskiy O‘qituvchi ma’naviyati va kasbiy faoliyatiga yuqori baho beradi hamda ularning kasbiy malakalarini doimiy ravishda takomillashtirib borish maqsadga muvofiq ekanligi to‘g‘risidagi g‘oyani ilgari suradi. Mazkur g‘oyaning ijtimoiy ahamiyatini tasdiqlovchi tizim -o‘qituvchilarni qayta tayyorlovchi kurslar tizimini tashkil etishni u ilk bor asoslab bergan.

K.D.Ushinskiyning ta’kidlashicha, o‘qituvchi qalbining bolalarga nisbatan mehrini bildiruvchi axloqiy hislatlaridan biri, muallimni tarbiyaviy kuchini va qobiliyatini ko‘rsatadigan ma’naviy o‘yinasi ijtimoiy qimmatga ega bo‘lib, barkamol shaxsni tarbiyalab voyaga yetkazishda namoyon bo‘ladi. Pedagogik faoliyatning yana bir muhim tarkibiy qism o‘qituvchining xapakteri va his-tuyg‘ularida, uning o‘quvchilar bilan muloqotga kirishish usulida namoyon bo‘luvchi pedagogik-psixologik takt (odob, axloq) xususiyatlarini qo‘llashdir. Uning fikricha psixologik takt (odob, axloq) hayotimizning barcha jabhalarida g‘oyatda keng qo‘llaniladigan faoliyat turi, shuning uchun ushbu taktlarga ega bo‘lmasdan, odamlar orasida hech qanday muloqot va nutq qobiliyatining o‘zi ham bo‘lishi mumkin emas, deb ta’kidlaydi. *«Aqlli, fikran boy, bag‘ri keng insonchalik hech narsa yoshlarni qiziqitirmaydi, o‘zining ortidan ergashtira olmaydi ham..., aql – aql bilan tarbiyalanadi, vijdon - vijdon bilan, vatanga sadoqatlik -bevosita vatan uchun xizmat qilish bilan..., - deb ta’kidlagan ed mashhur*

rus pedagogi V.D.Suxomlmskiy. - *O'qituvchi o'zining butui borlig'i, kundalik hayoti, ma'naviy madaniyati bilan hamkasblari o'quvchilarga o'rnak bo'ladi va ularni o'z ortidan ergashtiradi*».

O'qituvchida pedagogik mahoratni shakllantirishning ilmiy nazariy asoslari pedagog olim V.A. Slastyonin tomonidan ham tadqiq qilingan. U kasbiy - pedagogik tayyorgarlik, o'qituvchining shaxsi va kasbiy shakllanish yo'nalishi va bunda pedagogik mahorat to'g'risida so'z yuritib, shunday yozadi: *'O'qituvchi muntazam ravishda pedagogik, nazariyalarga tayansagina, o'qituvchilik mahoratini egallaydi. Chunki pedagogik amaliyot doimiy ravishda pedagogik nazariyaga murojaat qilishni taqozo etadi. Birinchidan, ilmiy nazariyalar – taraqqiyotning, umumiy qonuniyatlari, tamoyillari, qoidalarini aks ettiruvchi ilmiy bilimlardir, amaliyot bo'lsa, doimo aniq vaziyatga asoslanadi. Ikkinchidan, pedagogik faoliyat - falsafa, pedagogika, psixologiyaga oid bilimlar sinteziga asoslanuvchi yaxlit jarayondir. Bu bilimlar sintezsiz pedagogik amaliyotni maqsadli qurish juda mushkul*".

Demak, o'qituvchidan nafaqat pedagogik mahoratni imskammal egallash talab etiladi, balki, pedagogik amaliyotni to'g'ri va maqsadli tashkil qilish uchun chuqur ilmiy - nazariy ma'lumotlarga ham ega bo'lish lozim.

Buyuk rus adibi L.N.Tolstoy o'qituvchi fazilatining mukammaliligini o'z mutaxassisligiga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lishi bilan bir vaqtda bolalarga bo'lgan munosabatida, ularni xuddi o'z farzandlaridek jon-dilidan sevrishda ekanligi da ko'rgan. Uning ta'kidlashicha, *“agar o'qituvchi faqat ishiga havas qo'ygan bo'lsa, u yaxshi o'qituvchi bo'ladi. Agar o'qituvchi bolaga faqat otasi va onasi kabi havas qo'ygan bo'lsa, u oldingi o'qituvchidan yaxshiroq bo'ladi. Bordiyu. ikkala hislatni ham o'zida mujassamlashtirsa, u holda u mukammal va mahoratli o'qituvchi bo'la oladi*”.

Hozirgi kunda ham yevropaning yetakchi olimlari (B.P.Zyazin, V.A.Kan-Kalik, Y.N.Kyuluytkin, N.D.Nikandrov, L.I.Ruvinskiy va boshqalar) o'qituvchining pedagogik mahoratini yanada takmilashtirish uchun ilmiy-tadqiqot ishlarini olib bormoqdalar. Xususan, ular o'z asarlarida “mukammal egallangan pedagogik mahoratni o'qituvchi doimo orzu qilib intiladigan, ammo yetisha olmaydigan yuksak ideal kasbiy mahorat sifatida izohlaydilar. Shu ma'noda “mahorat” terminini o'qituvchiga nisbatan kompliment, ya'ni maqtov tariqasida eng oily baho sifatida qo'llash mumkin. Pedagogik mahorat faqat o'qituvchi batamom

o'zlashtirishi lozim boigan kasbiy bilim va ko'nikmalami egallashning eng yuqori cho'qqisi sifatida qabul qilinmasligi kerak. Tajribali o'qituvchi o'z ijobiy yutuqlari bilan qanoatlanib qolmasdan, hamisha kasbiga oid yangiliklarni o'zlashtirib borishi, jamiyat taraqqiyoti tufayli paydo bo'ladigan zamonaviy pedagogik vazifalar va muammolarni hal qilishda faol ishtirok yetishi; o'zining kasbiy ko'nikma va malakalarini uzluksiz oshirib borishga intilishi lozim. Bu pedagogik mahoratni egallashning ajralmas qismidir.

Pedagogik mahoratni egallash va rivojlantirishda (malaka oshirish, takomillashtirishda) o'qituvchi o'zi bilgan va o'rgangan kasbiy bilim, ko'nikma va malakalami shakllantirib boradi. Demak o'qituvchi kasbiy mahoratini oshirishga intiladi. Uning chegarasi bormi? Bizga ma'lumki. bo'lajak o'qituvchining pedagogik mahorati aslida pedagogika o'liy ta'lim muassasalarida rasmiy ravishda egallanadi va bunga tajribali ustozlar, olimlar jalb etiladi. So'ngra o'quv -tarbiyaviy faoliyat bilan shug'ullanish huquqini beruvchi hujjat bilan ta'minlanadi. Shu bilan

birga, ba'zan yosh o'qituvchining tajribasi va malakasi yetarli emasligi ham tan olinadi. Demak, o'qituvchining kasbiy tayyorgarligini yanada oshirish uchun, avvalo uning malakasini oshirishga sabab bo'ladigan pedagogik mahoratini shakllantiradigan zamonaviy manbalar va omillarni, vosita va metodlarni izlab topish zarur. Ushbu yondashuv o'qituvchi pedagogik mahoratini rivojlantirish muammolarini hal etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'kidlash joizki, har bir o'qituvchi ko'nikma va malakalarini oshirish bilan birga, o'z kasbiga sadoqatli bo'lishi, uni sevishi hamda uzluksiz takomillashtirib borishi shart. Bunda belgilangan maqsad sari intilish, albatta pedagogik mahoratning eng yuksak cho'qqilarini egallashga ishonch - o'qituvchi uchun muhim ahamiyatga ega

Hozirgi zamon ilmiy pedagogik tadqiqotlar tahliliga ko'ra o'qituvchining kasbiy mahoratini oshirish muammolarini hal etish quyidagicha talqin etiladi:

- o'quv - tarbiyaviy jarayonni eng qulay uslublarini topish va joriy etish,
- o'z mehnatini muntazam ilmiy asosda tashkil eta olish;
- o'qituvchi pedagogik qobiliyatini va pedagogik madaniyatini oshirish;
- pedagogik muammolarni mohirona hal etish yo'llarini takomillashtirish;
- amaliy va nazariy bilimlarni doimiy oshirib borish;
- kasbiy ijodkorlikni uzluksiz rivojlantirish.

Shuni ta'kidlab o'tish joizki, Sharq va G'arb olimlari tomonidan tahlil qilingan o'qituvchining pedagogik faoliyati haqidagi ko'pgina mulohazalar hozirgi kungacha o'z ahamiyatini saqlab kelmoqda, demak millati va kelib chiqishidan qat'iy nazar ajdodlar merosini takomillashtirish evaziga hozirgi kunda ta'lim va tarbiyani yanada yuksak bosqichlarga ko'tarish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Педагогика (Под. ред. П.И.Пидкасистого). - М. : Педагогическое общество России, 2003. - 608 с
2. Pedagogika nazariyasi va tarixi. 1-qism: Pedagogika nazariyasi. (M.X.To'xtaxodjayeva va boshqalar)-T. "IQTISOD-MOLIYA", 007.- 380b.
3. Pirmuxamedova M. Pedagogik mahorat asoslari.- T.: 2001.
4. Suxomlinskiy V.D.Bolalarga jonim fido. -T.: O'qituvchi, 1984-254b.
5. O'zbek pedagogikasi tarixi //A.Zunnunov tahriri ostida. T.: O'qituvchi, 1997.-272 b.